

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора,
професора кафедри ортопедичної стоматології з імплантологією

Полтавського державного медичного університету

Дворника Валентина Миколайовича на дисертаційну роботу

Фороса Анатолія Ілліча на тему: «Оцінка стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепового апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями», яка представлена до офіційного захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія» у створену для разового захисту спеціалізовану вчену раду ДФ 61.051.027 у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України

Дисертаційна робота Фороса Анатолія Ілліча «Оцінка стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепового апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями» висвітлює актуальне завдання практичної медицини – системну оцінку змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів та хворих спеціалізованих наркологічних відділень з парафункціями зубо-щелепного апарату в процесі модифікації підходів та методів незнімного ортопедичного протезування для підвищення ефективності комплексної стоматологічної реабілітації та об'єктивізації результатів лікування.

Кількість наркозалежних осіб зростає не лише в Україні, але й у всьому світі загалом. Сукупність специфічних змін, що розвиваються в структурі зубо-щелепного апарату стоматологічних пацієнтів із наркотичною залежністю обґрунтовують потребу пошуку прогнозованих підходів до ортопедичної реабілітації. Зміни стоматологічного статусу у людей, що хворіють від наркотичної залежності обумовлені своєрідною тріадою факторів, а саме – обмеженим доступом до стоматологічної допомоги, негативним відношенням до стану власного здоров'я, в тому числі і стоматологічного, безпосереднім впливом діючих наркотичних субстанцій.

Відсутність у сучасній літературі даних щодо специфіки змін зубо-щелепного апарату при різних типах зловживання наркотиками, при різній тривалості вживання, віку

та статі наркозалежних, а що важливіше оцінки їх реабілітації після лікування, обґрунтовує необхідність проведення систематизованого аналізу даних щодо можливостей використання диференційних клінічних симптомів та змін структури зубів при виборі схеми лікування специфічного контингенту пацієнтів.

Саме тому актуальність теми дисертації А.І. Фороса, яка присвячена оцінці стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепного апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями, сумнівів не викликає.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконувалася на кафедрі ортопедичної стоматології ДВНЗ «Ужгородський національний університет», є частиною комплексних тем: «Клініко-експериментальне обґрунтування застосування сучасних стоматологічних технологій та експертна оцінка якості лікування та профілактики основних стоматологічних захворювань», номер державної реєстрації – 0113U003611 та «Клініко-лабораторне дослідження сучасних стоматологічних технологій та експертна оцінка якості методик лікування», номер державної реєстрації – 0118U004526. Автор є виконавцем фрагменту планованої науково-дослідницької роботи.

За висновком комісії з питань біомедичної етики (Протокол №5 від 10.03.2020 р.), експериментальні дослідження виконували з дотриманням основних положень GCP (1996), Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину (1997), Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення науково-медичних досліджень за участю людини (1964–2000) та наказу №66 МОЗ України від 13.02.2006 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність

Автором отримані нові науково обґрунтовані дані, які у сукупності вирішують наукову проблему щодо системної оцінки змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів та хворих спеціалізованих наркологічних відділень з парафункціями зубо-щелепного апарату в процесі модифікації підходів та методів незнімного ортопедичного протезування для підвищення ефективності комплексної стоматологічної реабілітації та

об'єктивізації результатів лікування. Дисертант в результаті аналізу сучасної наукової літератури чітко сформулював та обґрунтував мету і завдання дослідження. Всі експериментальні дані статистично оброблені і їх достовірність не викликає сумніву.

Дослідження виконано на достатній для отримання достовірних результатів кількості обстежених – впродовж 2017-2021 рр. дисертантом обстежено 229 пацієнтів, серед яких 119 наркозалежних пацієнтів комунального некомерційного підприємства «Закарпатський обласний медичний центр психічного здоров'я та медицини залежностей» Закарпатської обласної ради в м. Ужгород та 110 ненаркозалежних пацієнтів. Обстеження пацієнтів проводилося згідно рекомендацій ВООЗ. Поширеність бруксизму в наркозалежних пацієнтів у 1,56 разу перевищувала групу порівняння. З метою більш точної оцінки якості обстеження та ефективності проведеного лікування, в дисертаційній роботі використано широкопоширені в стоматологічній практиці класифікації та показники (поширеність карієсу, інтенсивність карієсу, індекс Гріна-Вермілліона, індекс парафункцій жувальних м'язів, папілярно-маргінально-альвеолярний індекс, комплексний пародонтальний індекс), з метою підтвердження діагнозу бруксизм проведено електроміографічне дослідження жувальних м'язів наркозалежних пацієнтів, а саме власне жувальних та скроневих.

У висновках викладено найважливіші наукові результати, одержані в дисертаційній роботі, значення їх для науки й практики, наголошено на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтовується їх достовірність. Узагальнюючі дані відповідають отриманому фактичному матеріалу. Сформульовані у дисертації наукові положення та висновки базуються на отриманих даних.

Дисертант застосував достатній та сучасний комплекс методів дослідження: аналітичних, рентгенологічних, клінічних, гістологічних, функціональних та статистичних. Проведено аналіз основних індексів та показників, що характеризують стоматологічний статус пацієнта з парафункціями зубо-щелепного апарату згідно рекомендацій МОЗ України.

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів

Проведено клінічний, біомеханічний та функціональний аналіз змін зубо-щелепного апарату пацієнтів із наркотичною залежністю у розрізі оцінки впливу діючих наркотичних речовин та результатів ортопедичного протезування як сегменту комплексної

стоматологічної реабілітації. Розроблено підхід до комплексного лікування наркозалежних пацієнтів із парафункціями зубо-щелепного апарату.

Проведено аналіз стоматологічного статусу наркозалежних в залежності від віку пацієнтів, стажу вживання наркотичної речовини та активності. Достовірні дані виявлено і встановлено кореляційний зв'язок між ступенем патологічної стертості зубів та видом вживаної наркотичної речовини. Вивчено гістологічні зміни тканин зуба у наркозалежних та ненаркозалежних пацієнтів із парафункціями зубо-щелепного апарату та проведено порівняння. Вперше відзначено загальні принципи цільової програми корекції наявних парафункцій та патологічних змін стоматологічного статусу у наркозалежних пацієнтів та розроблено поетапний алгоритм ортопедичного лікування та корекції наявних парафункцій у наркозалежних стоматологічних пацієнтів.

Розроблена цільова програма корекції проявів парафункції та патологічних змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів. Визначено прогностичну роль критеріїв-складових оцінки залишкового пародонтального резерву, які статистично асоційовані із вищим відносним ризиком втрати одиниці зубного ряду в порівнянні з рівнем такого, зареєстрованим серед контрольної групи осіб.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що А.І. Форосом вперше розроблено поетапний алгоритм ортопедичного лікування та корекції наявних парафункцій у наркозалежних стоматологічних пацієнтів, тобто підхід до комплексного лікування наркозалежних пацієнтів із парафункціями зубо-щелепного апарату з врахуванням специфіки змін та критеріїв для оцінки стабілізації параметрів патології на етапах протетичної реабілітації та реєстрації віддалених результатів. Розроблена цільова програма корекції проявів парафункції та патологічних змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів.

Впровадження в практику отриманих дисертантом здобутків покращить результати лікування наркозалежних пацієнтів із парафункціями зубо-щелепного апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес та науково-дослідну роботу кафедри ортопедичної стоматології ДВНЗ

«Ужгородський національний університет», кафедри стоматології післядипломної освіти з курсом терапевтичної та ортопедичної стоматології ДВНЗ «Ужгородський національний університет», ортопедичного відділення клінічної бази ТОВ «Університетська стоматологічна поліклініка», кафедри ортопедичної стоматології ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет», кафедри ортопедичної стоматології Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова, кафедри ортопедичної стоматології ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», кафедри ортопедичної стоматології з імплантологією Української медичної стоматологічної академії, стоматологічного відділення клінічної бази НЛЦ «Університетська клініка» м. Чернівці, кафедри ортопедичної стоматології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, кафедри ортопедичної стоматології Харківського національного медичного університету, відділення ортопедичної стоматології університетського стоматологічного центру Харківського національного медичного університету.

Оцінка структури, змісту та форми дисертаційної роботи

Дисертаційна робота оформлена за правилами Постанови Кабінету Міністрів України про «Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій». Дисертація написана українською мовою на 209 сторінках друкованого тексту, із них 143 сторінки основного тексту. Містить такі розділи: анотація українською та англійською мовами, зміст, перелік умовних позначень та скорочень, вступ, аналітичний огляд літератури, програму, матеріали та методи дослідження, три розділи із результатами досліджень, аналіз і узагальнення результатів дослідження, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел, додатки. Список використаних джерел складається з 197 джерел, з яких 90 кирилицею і 107 латиницею. Дисертація ілюстрована 17 рисунками та 37 таблицями. Загальний обсяг та структура дисертаційної роботи відповідає вимогам атестаційної комісії МОН України щодо дисертаційних робіт.

Анотація дисертації українською і англійською мовами викладена на 19 сторінках, написана чітко і обґрунтовано. Приведено список 13 публікацій автора за темою дисертації.

Вступ складається із 8 сторінок, де чітко та лаконічно пояснено актуальність вибраної теми. Мета сформульована чітко, завдання визначені виважено, методи обрані сучасні, новизна та практичне значення не викликає сумнівів. Даний розділ оформлено згідно вимог та містить всі пункти та інтерпретацію.

Зауважень до вступу немає.

Розділ 1 дисертації «Специфічність виникнення патологій зубо-щелепового апарату, парафункціональних оклюзійних та суглобових порушень в залежності від параметрів впливу діючої речовини (огляд літератури)» складається з трьох підрозділів, де викладено аналіз доступних сучасних літературних джерел відносно впливу специфічних груп наркотичних речовин на виникнення патологій зубо-щелепного апарату, особливостей комплексного стоматологічного лікування та ідентифікації пацієнтів із наркотичною залежністю, проблеми протетичної реабілітації пацієнтів із наркотичною залежністю в умовах наявних парафункціональних та оклюзійних порушень. Проаналізовано роботи як вітчизняних, так і закордонних науковців, що відноситься до теми дослідження. В цілому розділ написаний вдало, присутня незначна кількість граматичних помилок, що не впливає на цінність проведеного аналізу.

Розділ закінчується лаконічним узагальненням, що більш аргументовано вказує на актуальність даної роботи.

Зауважень по розділу 1 немає.

Розділ 2 «Програма, матеріали та методи дослідження» займає 14 сторінок, містить чотири підрозділи. Описано та обґрунтовано застосування обраних методів дослідження: аналітичних, рентгенологічних, клінічних, гістологічних, статистичних та функціональних. Були використані сучасні методи дослідження, які найповніше дають відповіді на поставлені завдання. Математичний аналіз даних та перевірку достовірності результатів, зокрема обрахунок величин середньоарифметичних та середньоквадратичних похибок здійснювався на основі програмного забезпечення «Statistica 6.0», «Excel» та «Microsoft 2010». Статистичний аналіз отриманих результатів проводили з використанням стандартних статистичних програм «Statistica 6.0» та «SPSS 14» (Stat Soft Inc.). Дослідження проведено на кафедрі ортопедичної стоматології ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Розділ містить 4 таблиці. До зауважень по розділу слід віднести:

бажано було б вказати, який електроміографічний комплекс (обладнання, програма) використовувався дисертантом для проведення електроміографічних досліджень.

Розділ 3 «Реєстрація клінічних змін одонтологічного статусу у пацієнтів із наркотичною залежністю» викладений на 37 сторінках, складається з п'яти підрозділів, присвячений дослідженням, проведеним автором, а саме: подано поширеність бруксизму в наркозалежних та ненаркозалежних пацієнтів, проведено розподіл пацієнтів з бруксизмом обидвох груп за віком та статтю, розподіл наркозалежних пацієнтів за тривалістю наркозалежності та активністю вживання наркотичних речовин, в залежності від виду вживаної наркотичної речовини; проведено розподіл клінічних ознак парафункцій зубо-щелепного апарату в залежності від віку пацієнтів, тривалості наркозалежності, етапу наркозалежності, виду вживаної наркотичної речовини; приведена клінічна характеристика обстежених пацієнтів; подано аналіз основних індексів та показників, що характеризують стоматологічний статус пацієнта з парафункціями зубо-щелепного апарату; вивчено і описано гістологічні зміни тканин зубів наркозалежних пацієнтів та порівняно зі змінами у ненаркозалежних осіб. Розділ містить 22 таблиці та 13 рисунків.

Особливих зауважень до розділу немає. В розділі є граматичні помилки та неточності формулювання, що не зменшують його цінність.

Розділ 4 «Розробка підходу до прогнозованого пацієнт-орієнтованого ортопедичного лікування наркозалежних пацієнтів» викладений на 27 сторінках, складається з трьох підрозділів. В розділі висвітлено проблему комплексної оцінки змін оклюзійного патерну серед стоматологічних пацієнтів з наркотичною залежністю, проведено оцінку показників відносного ризику критичного зниження залишкового пародонтального резерву та втрати одиниці зубного ряду серед наркозалежних стоматологічних пацієнтів, наведено загальні принципи цільової програми корекції наявних парафункцій та патологічних змін стоматологічного статусу у наркозалежних пацієнтів, описано поетапний алгоритм ортопедичного лікування та корекції наявних парафункцій у наркозалежних стоматологічних пацієнтів. Розділ закінчується узагальненням. Містить 3 таблиці та 4 рисунки.

Наприкінці розділу дисертантом представлений короткий узагальнюючий висновок та перелік публікацій матеріалів розділу.

До зауважень по розділу слід віднести:

підрозділ 4.1 та матеріали підрозділу 4.3 нагадують огляд літератури і можуть бути віднесені до відповідного розділу.

Розділ 5 «Оцінка результатів реабілітації пацієнтів із наркотичною залежністю» викладений на 12 сторінках, складається з двох підрозділів. В розділі описано розробку критеріїв оцінки змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів у ході ортопедичного лікування та проведено комплексний аналіз параметрів зубо-щелепного апарату на різних етапах реабілітації пацієнтів. Для оцінки змін оклюдограми, індексу парафункцій жувальних м'язів та електроміографії обидві групи поділені на клінічні групи за статтю. З метою оцінки змін стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів проведено повторні дослідження параметрів відразу після лікування, через 6 місяців та через 12 місяців після завершення лікування.

Розділ містить 8 таблиць, закінчується коротким узагальненням.

До зауважень по розділу можна віднести:

бажано було б представити приклади електроміографічних записів з метою демонстрації відновлення функціональної та якісної характеристики діяльності жувальних м'язів у обстежених.

Розділ 6 «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» написаний вдало на 11 сторінках. Автор із сучасної точки зору інтерпретує виявлені наукові факти. Висновки до роботи виходять із результатів дослідження та є відображенням виконаної автором роботи. Самі висновки сформульовані чітко, коротко. Цей розділ повністю відображає положення, які сформульовані в дисертації.

Отже, провівши аналіз дисертаційної роботи Фороса Анатолія Ілліча на тему: «Оцінка стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепового апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями», можна зробити висновок, що мета та виставлені завдання в ході виконання дослідження були виконані, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Висновки містять 6 пунктів, де викладені результати дисертаційної роботи, які є обґрунтованими і достовірними, є завершенням поставлених завдань дослідження. Між завданнями дослідження і висновками розходжень нема.

Список використаних джерел літератури поданий на 21 сторінці і складається з 197 посилань (кирилицею 90, латиницею 107), оформлений відповідно до бібліографічних вимог та рекомендацій. Переважають іншомовні джерела.

Додатки представлені списком публікацій здобувача (13 наукових праць) під час апробації матеріалів дисертації та 11 актами впровадження.

Зауваження та недоліки дисертаційної роботи

В роботі доцільно виправити стилістичні та орфографічні помилки, а також усунути деякі неточності.

Вищевказані зауваження по представленому дисертаційному матеріалу не носять принципового характеру, виявлені недоліки легко можуть бути усунуті.

У вигляді дискусії прошу надати відповіді на наступні запитання:

1. Якою класифікацією парафункціональних порушень жувальних м'язів Ви користувалися крім, власне, індексу парафункцій жувальних м'язів?
2. У чому полягає методика визначення залишкового пародонтального резерву та втрати одиниці зубного ряду, їх об'єктивність? Чи захищена пріоритетність методик?
3. Яка особливість запропонованої програми корекції наявних парафункцій та змін стоматологічного статусу у наркозалежних стоматологічних пацієнтів?
4. Які Ваші рекомендації для лікарів при обстеженні та лікуванні наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепного апарату?

Повнота викладу основних положень, висновків та рекомендацій

Провівши детальний аналіз дисертаційної роботи Фороса Анатолія Ілліча та опублікованих автором 13 наукових праць за темою дисертації підтверджую, що всі наукові положення, висновки та рекомендації дисертації обґрунтовані і вірогідні. Основні результати дослідження висвітлені у 4 публікаціях: 2 статті у журналах, що входять до переліку наукових фахових видань України, 1 публікація у виданні, що індексуються у наукометричній базі Scopus, 1 публікація у виданні, що індексуються у

наукометричній базі Web of Science. Основні положення дисертаційної роботи обговорені на 7 науково-практичних конференціях. Також опублікована 1 стаття в періодичному науковому виданні України та 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави. Отже, 4 публікації відповідають вимогам п.11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року (зі змінами).

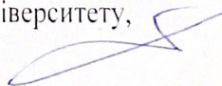
Висновок щодо відповідності дисертації вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії»

Дисертаційна робота Фороса Анатолія Ілліча на тему: «Оцінка стоматологічного статусу наркозалежних пацієнтів з парафункціями зубо-щелепового апарату в ході ортопедичного протезування незнімними конструкціями» є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею. За актуальністю обраної теми, сучасними методами дослідження, обсягом обстежень, науковою новизною та практичною значимістю отриманих результатів відповідає вимогам дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 221 – «Стоматологія» згідно з п.10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року (зі змінами), сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я», за спеціальністю 221 – «Стоматологія».

Офіційний опонент, професор кафедри
ортопедичної стоматології з імплантологією

Полтавського державного медичного університету,

доктор медичних наук, професор

 Валентин ДВОРНИК

